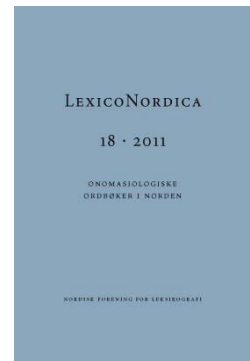

LexicoNordica

Forfatter:	Sven-Göran Malmgren [En formidabel metaordbok]
Anmeldt værk:	Loránd-Levente Pálfi: <i>Leksikon over ordbøger og leksika</i> . Under medverkan av Johnny Finnssøn Lindholm. 2. udgave. København: Frydenlund 2011. 640 sider.
Kilde:	LexicoNordica 18, 2011, s. 335-344
URL:	http://ojs.statsbiblioteket.dk/index.php/lexn/issue/archive

© LexicoNordica og forfatterne

Betingelser for brug af denne artikel

Denne artikel er omfattet af ophavsretsloven, og der må citeres fra den. Følgende betingelser skal dog være opfyldt:

- Citatet skal være i overensstemmelse med „god skik“
- Der må kun citeres „i det omfang, som betinges af formålet“
- Ophavsmanden til teksten skal krediteres, og kilden skal angives, jf. ovenstående bibliografiske oplysninger.

En formidabel metaordbok

Sven-Göran Malmgren

Loránd-Levente Pálfi: *Leksikon over ordbøger og leksika*. Under medverkan av Johnny Finnsson Lindholm. 2. udgave. København: Frydenlund 2011. 640 sidor.

Låt det bli sagt från början: *Leksikon over ordbøger og leksika* (LOL) är ett beundransvärt verk med mycket få föregångare i Norden. Det förtecknar (med all säkerhet) en stor majoritet av alla danska ordböcker som utgivits mellan 1990 och 2010. Det har ett beskrivningsdjup som knappast tidigare uppnåtts i liknande lexikon i Norden. Pálfi nämner några danska föregångare, men som icke-dansk tänker man gärna på Eva Haugens *A Bibliography of Scandinavian Dictionaries* (Haugen 1984; i fortsättningen BSD), en på många sätt förnämlig bibliografi över ca 2.500 skandinaviska ordböcker från 1500-talet till ca 1980. I ett nordiskt forum som LexicoNordica kan det vara motiverat att inledningsvis kasta en blick på BSD, under viss jämförelse med LOL.

Värdet av Eva Haugens arbete ökas väsentligt av att en historisk översikt över nordisk lexikografi av maken Einar Haugen ingår. Samtidigt är verket behäftat med betydande brister; det är långtifrån fullständigt och innehåller många felaktigheter. Det är uppenbart att Eva Haugen inte har lyckats leva upp till bibliografins ”gyllene regel”, nämligen att bibliografen bör ha haft varje förtecknat verk i handen. En värdefull, men otryckt komplettering till Haugens arbete är Hannesdóttir (1987). Här förtecknas (nästan) samtliga svenska ordböcker utgivna före 1850; många av dem är inte upptagna i BSD.

I rättvisans namn bör det sägas, dels att Pálfi förfogat över

hjälpmedel som inte var tillgängliga för Eva Haugen, dels att föremålen för hans bibliografi – ordböcker på ett och samma språk under en begränsad period i nutiden – är betydligt mer lätthanterliga och sammantaget mer överskådliga än materialet för Haugens bibliografi. Man studsar faktiskt en aning när Pálfi skriver att BSD kan användas som ett ”supplement” till LOL (s. 43). Mer adekvat – med tanke på att BSD, låt vara ofullständigt, täcker nära 500 år mot LOL:s 20 – skulle det väl vara att se LOL som ett supplement till BSD, vad danska ordböcker beträffar.

När det är sagt, bör man dock notera att LOL förtecknar fler danska ordböcker än BSD, trots att den täcker en period som bara är 1/25 så lång. Det är en fin illustration till klichén att våra moderna samhällen är informationssamhällen på ett helt annat sätt än tidigare samhällen. Och det kan tilläggas, att det stora antalet titlar i LOL i sig är ett bevis på den höga ordbokskulturen i nutidens Danmark. (Jfr Humbley 2010:241–242, som betvivlar att någon skulle ha åtagit sig uppgiften att sammanställa en bibliografi över de senaste 20 årens franska ordböcker.)

Kärnan i LOL liksom i BSD är en lista över ett par tusen ordböcker, tillsammans med vederbörliga bibliografiska data. Medan BSD har en tematisk disposition av bibliografin (allmänordböcker för sig och fackordböcker för sig, varje språk för sig, för varje språk enspråkiga ordböcker för sig, tvåspråkiga för sig etc.), har Pálfi valt en rent alfabetisk disposition. I LOL kompletteras därför bibliografin med ca 700 översiktsartiklar med uppslagsord som *engelsk* (om dansk-engelska och engelsk-danska ordböcker), *geologi* (om geologiska fackordböcker) och även mer udda uppslagsord som *okkultisme* och *tinsoldater*. Pálfis metod är onekligen platskrävande (minst 200 av knappt 500 sidor hade kunnat sparas med Haugens ”minimalistiska” lösning), men många av översiktsartiklarna är så värdefulla att de är väl värda det extra utrymme som krävs. I själva verket är det inte minst uppläggningsen med översiktsartiklar som komplement till bibliografin som gör LOL principiellt

överblicksartikeln BSD. Som exempel på en översiktsartikel återges här den relativt korta artikeln *cykling*; längre artiklar kan omfatta flera sidor:

cykling

Et forholdsvis omfattende og ikke uambitiøst værk er ■ *Cykelleksikon* (1994), som med sine 1.700 artikler (450 omhandler personer) omhandler alt vedrørende cykler, cykling, cyklens, cyklingens historie, rekorder, cykelsport, cykelryttere, mesterskaber, producenter, tekniske landvindinger, udstyr mv. både nationalt og internationalt. || I flersprogs-kategorien foreligger ■ *Ligfiet.net's Dictionary* (2009), som er en onlineordbog for termer med tilknytning til cykelsporten. Brugeren kan vælge mellem følgende sprog: dansk, engelsk, fransk, hollandsk, norsk, spansk, svensk, tysk. Søgemaskinen vil søge på det sprog, man har aktiveret. Resultatet gives i en tabel, der viser alle sprogene samtidigt, ordnet efter det målsprog, man har valgt. Man kan også vælge et bogstav og se alle ord under dette bogstav. Det kan også til-/fravælges, hvor mange sprog der skal vises. ►► sport

Som läsare får man här mycket mer information om de båda moderna danska lexikonerna om cykling än i bibliografin (och detta även om denna som i BSD skulle ha varit tematiskt disponerad). För pappersordboken får man exempelvis reda på antalet artiklar och vilka delområden av ämnesområdet cykling de behandlar. För nätordboken beskrivs olika sökrutiner och sökmöjligheter. Ett svagt positivt omdöme ("ikke uambitiøst") avges om pappersordboken. Om en ordbok har recenserats i en lexikografisk tidskrift, så anges det, och då får läsaren ofta en utförligare kvalitetsbedömning. Vi återkommer till kvalitetsomdömena lite senare.

Artiklarnas överskådlighet främjas av fyra olika strukturindi-

katorer, av vilka tre ses i artikeln *cykling*. Varje ny ordbokstitel signaleras med indikatorn ■, ett nytt avsnitt i artikeln, t.ex. om en ny ordbokstyp, med indikatorn ||, och hänvisningsformlerna ”se” och ”se även” symboliseras av tecknen ► resp. ►►.

Trots att texten i översiktsartiklarna med nödvändighet är komprimerad, gör den sällan ett katalogartat intryck. Ganska ofta är den faktiskt njutbar, särskilt i längre artiklar där Pálfi ibland frångår den bakre gränsen 1990 och t.ex. kan ge en minihistorik för en viss typ av ordbok. Sammantaget innehåller översiktsartiklarna oerhört mycket information, ovärderlig t.ex. för läsare som är i valet och kvalet om vilken ordbok de i första hand ska köpa eller beställa fram på biblioteket.

Också de rent bibliografiska uppgifterna i LOL är mycket mer ingående än BSD:s. De är också mer uttömmande, och enligt Pálfis egen uppgift, som det inte finns någon anledning att betvivla, inte sällan mer korrekta än de uppgifter som återfinns i den stora danska nät databasen www.bibliotek.dk (Pálfi ger flera exempel på rättelser, s. 27). En post i LOL:s bibliografi kan se ut så här:

1782. *Symboler og ideogrammer* / Carl G. Liungman / oversættelse: Hanne Steinicke / forlagsredaktion: Henrik Ægidius / 1. udgave, 1. oplag / København: Aschehoug 2003 [oversat efter Carl G. Liungmans *Ideogram och symboler : en uppslagsbog* [sic!], 1999; værket er også blevet oversat til engelsk, og den engelske udgave foreligger tillige online på: <http://www.symbols.com>]

Här är LOL (jämfört med www.bibliotek.dk) ensam om uppgiften om förlagsredaktör liksom om uppgiften att lexikonet blivit översatt till engelska och att den engelska versionen finns på nätet.

Inte desto mindre har den danska nät databasen spelat en avgörande roll för Pálfis projekt. Det var den som möjliggjorde den första stora datafångsten, upprättandet av en preliminär grupp av

kandidater till lexikonbibliografin. Om detta kan man läsa i LOL:s ganska långa inledande text (s. 30ff.). En sökning gjordes på alla titlar i www.bibliotek.dk som innehöll vissa nyckelord som *ordbog*, *leksikon*, *encyklopædi*, *database*, *opslagsbog*, *grundordbog*, *miniordbog* etc., och som var utgivna 1990 eller senare. Därefter gjordes en bedömning av varje verks ”ordboksmässighet”; många kandidater befanns inte vara riktiga ordböcker och togs inte med i LOL. Den sålunda reducerade listan kompletterades ”med eget kendskab til det leksikografiske landskab i Danmark og ved mere eller mindre tilfældigt fremfundne dokumenter” – som alltså inte hade något av nyckelorden i sina titlar. Ett exempel är det just nämnda lexikonet *Symboler og ideogrammer*.

Här inser man att ett verk som LOL aldrig kan uppnå fullständighet, något som också framhålls i en efterskrift (s. 626). Även om de allra flesta språkordböcker innehåller nyckelord som *ordbog*, *leksikon* e.d. i titeln, är detta långtifrån alltid fallet med fackordböcker. Pálfi har en dokumenterat god överblick över det danska fackordboksbeståndet, bl.a. genom sin flitiga recensionsverksamhet, och han har uppenbart goda kontakter i förlags- och biblioteksvärlden. Troligen skulle ingen annan kunna kartlägga den danska ordboksutgivningen under den senaste 20-årsperioden på ett mer uttömmande sätt än han. Ändå hade man gärna sett att han hade diskuterat fullständighetsproblemet (eller med en målande svensk statistikterm: mörkertalet) lite mer ingående, och formuleringen ”tilfældigt fremfundne dokumenter” känns en smula bekymmersam.

Den inledande texten i LOL, som omfattar nära 50 sidor, innehåller också bl.a. en användarvägledning och en intressant teoretisk diskussion kring avgränsningsproblemen (vad är en ordbok, en encyklopedi etc.?). Texten är förhållandevis oteknisk och bör kunna läsas med behållning av en bred grupp användare.

Efter översiktsartiklarna (s. 47–304) och huvudbibliografin (s. 305–532) följer en bibliografi över ca 250 relevanta artiklar från

ANMELDELSER

lexikografiska tidskrifter, huvudsakligen recensioner av de aktuella ordböckerna. Därefter följer ett namnregister, en kort efterskrift och allra sist, något otippat, en artikel av Henrik Lorentzen om webbsajten ordnet.dk. Man får inte veta om artikeln är skriven speciellt för LOL (i så fall borde författarens namn kanske ha angetts på titelsidan), eller om den publicerats på annat håll.

Inte ens det mest imponerande lexikon är fullkomligt. Här följer till sist några tankar om hur LOL ev. kunde förbättras ytterligare. Huvudsakligen handlar det om småsaker.

Först en kommentar till bokens titel, som är överraskande allmän. Borde det inte åtminstone i en underrubrik anges, att det är *danska* ordböcker som bibliograferas?

Låt oss så se lite närmare på värdeomdömena som tillhandahålls om vissa ordböcker. De kan, som vi sett, vara svagt positiva, eller svagt negativa, men de kan också uttrycka översvallande beröm resp. hård kritik. Utan att direkt ange vilka ordböcker det gäller kan vi citera följande omdömen: ”en formidabel citatordbog” (s. 51), ”hører til det ypperligste i dansk fagleksikografis historie” (s. 80), ”en ganske glimrende onlineordbog” (s. 113), ”et flot og seriøst værk” (s. 141), ”En meget ambitiøs, flot ordbog” (s. 159), ”en ualmindeligt godt gennemtænkt og gennemarbejdet ordbog” (s. 184), ”et udmærket lille værk” (s. 233); resp. ”værket gør sig stadig skyldig i underlødige stofbehandling” (s. 207), ”en meget lille, og i øvrigt primitivt udarbejdet ordliste” (s. 249), ”fremstår mere end underlødigt og derfor komplet ligegyldigt” (s. 276), ”Disse /.../ er dog ikke at regne for noget i forhold til de svenske pendants” (s. 285). Den stora majoriteten av ordböckerna registreras dock utan något värdeomdöme. Det är inget att säga om det; i de flesta fall är det svårt att hitta recensioner, och det vore för mycket begärt att Pálfi skulle bekanta sig närmare med

mer än 1000 ordböcker. Som läsare skulle man inte vilja vara utan de kvalitetsbedömningar som ändå ges och som gör ett tillförlitligt intryck, men det finns en liten risk att läsaren tolkar frånvaro av värdeomdöme ungefär som ”godkänd, men inte mer”, när det i själva verket kan vara fråga om allt från en ”glimrende” till en ”underlödlig” ordbok. Detta är dock mer en allmän kommentar än en egentligen kritisk anmärkning.

Så ett par kommentarer som relaterar sig till bibliografin över (huvudsakligen) recensionsartiklar. Det är utomordentligt att en sådan bibliografi har tagits med (något motsvarande finns inte i BSD), även om den i stort sett inte omfattar recensioner av fackordböcker i facktidsskrifter; att spåra sådana recensioner hade varit ett för stort arbete. Det förefaller dock som om många poster i bibliografin är onödigt utförliga. Det finns knappast någon anledning att upprepa alla uppgifter från ordboksbibliografin om de recenserade ordböckerna – exempelvis återkommer samma 12 rader med alla bibliografiska upplysningar om *Den Danske Ordbog* på tre ställen i recensionsbibliografin. I ordboksbibliografin uppträder *Den Danske Ordbog* som nummer 471; varför inte nöja sig med författare, ”rec. av 471” samt källa i recensionsbibliografin, så skulle den kunna förkortas med 50–75%? (Detta gäller självfallet inte för de recensionsartiklar som har egen rubrik; i sådana fall händer det å andra sidan att läsaren inte får veta vilken ordbok recensionen handlar om.)

Det är lätt att navigera mellan översiktsartiklarna och recensionsbibliografin, men däremot finns ingen direktförbindelse mellan ordboksbibliografin och recensionsbibliografin. Läsaren måste i stället gå omvägen över en lämplig översiktsartikel, som kanske inte alltid är självklar, eller i andra fall mycket lång. Låt oss säga att en läsare har slagit upp *Juridisk ordbog tysk-dansk* och vill veta om det finns en recension av den. Med lite förtrogenhet med ordboken kan han räkna ut att han ska slå upp översiktsartikeln *Jura*, som dock är fyra sidor lång och tar upp en mängd enspråkiga och

ANMELDELSER

tvåspråkiga juridiska ordböcker. Till sist hittar han nog rätt referens, Simonnæs (1996), men visst hade det varit tidsbesparande om den upplysningen också hade funnits i ordboksbibliografen. I andra fall hade det varit mer eller mindre nödvändigt – vilken är den rätta översiktsartikeln till *Skandinavisk ordbok*?

Till sist ett par innehållsrika detaljer. I LOL räknas serbiska, kroatiska och bosniska som (varianter av) ett och samma språk, serbokroatiska, något som i varje fall varit kontroversiellt i Sverige sedan 1990-talet och med all säkerhet är i strid med den officiella ståndpunkten i de tre berörda länderna. Som bekant har serbiska och kroatiska olika skriftspråk, en uppgift som faktiskt inte ges i LOL. Och slutligen vill man som svensk hoppas och tro att Pálfi har fel när han i översiktsartikeln *skånsk* skriver att "[n]utidens skånske skolebørn skal /.../ fejre svenske konger, der var ansvarlige for masse mord på Skånes befolkning, mens de ikke lærer om Skåne-landenes danske historie og kultur." (Förmodligen besöker många skånska barn under sin skoltid det utomordentliga museet i Malmöhus slott där de kan få en icke-nationalistisk framställning av Malmös och Skånes historia.)

LOL är ett storverk – men ett storverk som snabbt åldras. I och med den föreliggande upplagan utkommer LOL enligt Pálfi ”for anden og sidste gang” (s. 629). Om något eller några år måste LOL ”suppleras”, i praktiken förmodligen av nät databasen www.bibliotek.dk. I det läget kanske många nöjer sig med att konsultera databasen, trots de många tilläggsupplysningarna i LOL.

Ändå är det föreliggande resultatet värt den uppenbarligen mycket stora arbetsinsatsen. Med LOL har en svåröverträffad standard för framtida lexikonbibliografier etablerats. Lexikografer och andra har fått en samlad överblick över den danska ordboksutgivningen under två decennier. Och många av översiktsartiklarna har ett värde i sig som kommer att bestå länge.

Litteratur

- BSD = Haugen, Eva L. 1984: *A Bibliography of Scandinavian Dictionaries*. With an Introduction by Einar Haugen. White Plains, New York: Kraus International Publications.
- Hannesdóttir, Anna H. 1987: *Förteckning över äldre svenska ordböcker. Tiden fram till 1850*. Göteborgs universitet: Institutionen för nordiska språk. [Dupl.]
- Humbley, John 2010: [Recension av LOL] I: *Cahiers de Lexicologie* 97, 240–242.

Sven-Göran Malmgren
professor
Lexikaliska institutet
Institutionen för svenska språket
Göteborgs universitet
Box 200
SE-405 30 Göteborg
malmgren@svenska.gu.se

